

Zapiski bibliograficzne

NIEMCY W DOBIE IMPERIALIZMU

Opracowania dotyczące całego okresu

HANS KOHN: Deutsche Historiker. „Deutsche Rundschau“. H. 12/1957, s. 1258—1262.

Kohn poruszył, jakkolwiek bardzo szkieletowo, niezwykle istotny, dotychczas nie opracowany problem: oceny dzieł niemieckiej historiografii niemieckiej. Według Kohna odejście od liberalizmu i przejście na pozycje nacjonalizmu było u przeważającej części liberałów niemieckich świadome. Odnosi się to szczególnie do tych liberalnych historyków niemieckich, którzy uformowali poglądy polityczne inteligencji niemieckiej. Ich wpływ oddziaływał aż do czasów hitlerowskich. Zwrot ku nacjonalizmowi szedł w parze z „zastraszającym“ zacieśnieniem horyzontów. Uwidocznili się to szczególnie wyraźnie w osobie H. Treitschkego. Jego horyzont polityczny, stwierdza Kohn, ograniczał się do spraw własnego narodu, a może nawet tylko do państwa pruskiego. Temu kierunkowi w historiografii niemieckiej, reprezentowanemu głównie przez Droysena i Treitschkego, Kohn przeciwstawia inny kierunek, do którego zalicza Gervinusa, T. Mommsena, a także z młodszej generacji Meineckego i Dehio. Do dorobku tego kierunku, jak również do humanizmu Goethego i Schillera, wrócić należy, aby dojść do korektury poprzednich poglądów — stwierdza Kohn.

Poruszony problem wymaga gruntownego opracowania naukowego. W artykule cytowane są następujące dzieła: Friedrich Sell, Die Tragödie des deutschen Liberalismus. Stuttgart 1953. Wolfgang Hock, Liberales Denken im Zeitalter der Pauluskirche. Münster i. W. 1957. Walter Bussmann, Treit-

schke. Sein Welt- und Geschichtsbild. Göttingen 1952. Andreas Dorpalen, Treitschke. New Haven 1957 (Yale Univ. Press), Walther Hofer, Geschichte zwischen Philosophie und Politik.

Niemcy wilhelmińskie

DIETER FRICKE: Eine Denkschrift Krupps aus dem Jahre 1912 über den Schutz der „Arbeitswilligen“. „Z. f. Geschw.“ H. 6/1957, s. 1245—1254.

Fricke ogłosił i skomentował bardzo interesujące memorandum Kruppa z r. 1912 na temat ochrony tzw. łami-strajków. Krupp interesuje się tą sprawą jako jedną z form walki z SPD. Jego zainteresowania stają się bardziej zrozumiałe, gdy uwzględnimy, że w r. 1912 SPD odniosła wielki sukces wyborczy, wprowadzając do Reichstagu 110 posłów, i stała się najsilniejszą frakcją. Według Kruppa źródła sukcesów wyborczych SPD należy szukać w autorytecie, jaki ta partia posiada wśród mas robotniczych, a który jest rezultatem zwycięsko zakończonych strajków. Stąd sugestia Kruppa, aby walka z SPD szła w kierunku podkopania tego autorytetu. Cel ten będzie można osiągnąć przez nieustępliwość w walce strajkowej. Krupp wypowiada się przeciwko ingerencji rządu w czasie strajku, a także przeciwko ustawodawstwu socjalnemu, które jego zdaniem osłabia pozycję pracodawcy.

Na memorandum figurują m. in. następujące dopiski Wilhelma II: „Jestem tego samego zdania! Należy według tego postępować!“ Memorandum to nie znajduje się w niedawno wydanym przez Boelckego zbiorze dokumentów pt. „Krupp und die Hohenzollern“. Berlin 1956.

Niemcy hitlerowskie

HANS DRESS: Der antidemokratische und reaktionäre Charakter der Verfassungspläne Goerdelers. „Z. f. Geschw.“ H. 6/1957, s. 1134—1159.

Artykuł ma charakter pracy recenzyjnej. Autor postanowił zbadać, czy słuszna jest teza sformułowana przez Gerharda Rittera w dziele „Carl Goerdeler und die deutsche Widerstandsbewegung“, Stuttgart 1955, jakoby państwo w planach Goerdelera miało być państwem „zdecydowanie ludowym, można nawet powiedzieć państwem robotniczym“. Dress bada więc, jak wyglądała struktura społeczna i polityczna Niemiec w planach Goerdelera, i dochodzi do wniosku, że w porównaniu z konstytucją Republiki Weimarskiej plany Goerdelera nie stanowiły żadnego postępu, lecz były krokiem wstecz, pozbawiały bowiem obywateli najistotniejszych zdobyczy konstytucji weimarskiej, takich, jak demokratycznego prawa wyborczego, wolności tworzenia partii politycznych, odpowiedzialności parlamentarnej i kontroli rządu, prawa strajku itd. Poza tym, jak podkreśla Dress, Goerdeler nie był wcale przeciwnikiem zaborczej polityki hitlerowskiej. Według niego, Austria, Alzacja i Poznańskie miały być również wcielone do Rzeszy. Dress stwierdza, iż Goerdeler był eksponentem tych samych sił społecznych i politycznych, które pchały Hitlera do podbojów. Na jakiej więc podstawie Ritter doszedł do takiego wniosku? — zapytuje w konkluzji Dress.

Niemcy po II wojnie światowej

HANS WERNER BRACHT: Zum Problem der völkerrechtlichen

und staatsrechtlichen Kontinuität Deutschlands nach 1945 „ZfO.“ H. 2/1957, s. 293—297.

Jest to artykuł recenzyjny omawiający pracę prof. dra E. Menzla, Deutschland nach 1945. Das Problem der völkerrechtlichen und staatsrechtlichen Kontinuität, która ukazała się w „Jahrbuch II der Ranke-Gesellschaft“ 1955 pt. „Kontinuität und Tradition“, Konferenzen der Ranke-Gesellschaft und der Historisch-Theologischen Kommission der Evangelischen Akademien. Verlag M. Diesterweg. Berlin-Bonn-Frankfurt 1955.

Praca zajmuje się prawną ciągłością państwa niemieckiego po II wojnie światowej. Prof. Menzel rozważa to zagadnienie, przeciwstawiając zasadę efektywności zasadzie ciągłości. Opowiada się za zasadą ciągłości, polemizując z różnymi teoriami próbującymi obejść prawnie fakt istnienia dwóch państw niemieckich. Recenzent zwraca uwagę na niedostateczne uwzględnienie przez prof. Menzla radzieckich konstrukcji prawnych w tym zakresie.

KURT RABL: Die Rechtstellung der Deutschen in der Tschechoslowakei. „ZfO.“ H. 2/1957, s. 180—210.

Autora interesuje sprawa przynależności państwowej Niemców zamieszkujących Czechosłowację. W konkluzji dochodzi on do wniosku, że wszyscy, dotychczas jeszcze przebywający na terytorium Czechosłowacji Niemcy otrzymali czeską przynależność państwową bezwzględnie wbrew swojej woli. Tezy autora są nieprzekonywujące i tendencyjne.

Jerzy Krasuski i Zbigniew Kulak